

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΗΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

7

1910

ΦΩΤΟΤΥΠΗΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

ΟΙ ΓΕΛΩΤΟΠΟΙΟΙ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

Ἐν παλαιότεροις χρόνοις κακῶς ἐνομιζέτο, καθ' ἃ ἄλλως καὶ τινες τῶν νεωτέρων πιστεύουσιν, ὅτι ἡ συνήθεια τῶν αὐλικῶν γελωτοποιῶν ἄρχεται ἐν τῇ Δύσει κατόπιν τῶν σταυροφοριῶν¹. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εὕρισκομεν ἡγεμόνας ἔχοντας παρ' ἑαυτοῖς γελωτοποιούς, καὶ γενικώτερον δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι « καθ' ὅλου ἡ ὑπαρξίς γελωτοποιῶν εἶνε ἐπ' ἴσης ἀρχαία ὅσον ἡ ἀνθρωπότης »².

Ἄλλ' οὔτε περὶ τῶν ἀρχαίων οὔτε περὶ τῶν ἐν τῇ Δύσει αὐλικῶν καὶ ἄλλων γελωτοποιῶν πρόκειται ἐνταῦθα, οἵτινες ἀπέτέλεσαν τὸ θέμα ἀξιολόγων ἰδίων συγγραφῶν, οἵαι ἡ τοῦ Flögel³, τοῦ Nick⁴, τοῦ Ebeling⁵ καὶ ἄλλων⁶. Θὰ περιορισθῶ δ' ἐνταῦθα μόνον εἰς περισυλλογὴν τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεύσιν εἰδήσεων περὶ τῶν γνωστῶν γελωτοποιῶν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ.

Ἀρχαιότατος τῶν γνωστῶν ἡμῖν τούτων γελωτοποιῶν εἶνε ὁ Δένδερικς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου Β' (829 - 842). Εὕρισκόμεθα τότε ἐν μέσῳ τῷ χρόνῳ τῆς δεινῆς πάλης τῶν εἰκονο-

¹ Ὅρθως κακίζει τὴν τοιαύτην γνώμην ὁ *Friedr. W. Ebeling* Die Kahlenberger. Zur Geschichte der Hofnarren. Ἐν Βερολίνῳ. 1890 σ. 1.

² *Ebeling* ἐνθ' ἄν.

³ *Karl Friedrich Flögel* Geschichte der Hofnarren. Ἐν Liegnitz καὶ Λειψίῳ. 1789.

⁴ *Fr. Nick* Die Hofnarren, Lustigmacher, Possenreisser und Volkennarren älterer und neuerer Zeiten. Ἐν Στουτγάρτῃ. 1861. Τόμοι δύο.

⁵ Ἐνθ' ἄν.

⁶ *Maurice Sand* Masques et bouffons. Ἐν Παρισίοις. 1850. Τόμοι δύο. — *Marc Monnier* Les Aïeux de Figaro. Ἐν Παρισίοις. 1868. — *Motta* ἐν τῷ Archivio Storico Lombardo Σειρᾶς Β' Τόμ. Δ' Anno XIV (1887) σ. 278 κ. ἑ. Περὶ τῶν γελωτοποιῶν παρὰ τῷ Σακσπείρῳ ἴδε *Douce* On the clowns and fools of Shakspeare.

μάχων καὶ τῶν εἰκονοφίλων. Καὶ ἐκείνων μὲν σθεναρὸς ὑπέρμαχος εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ, δειλῶς δ' ὑποστηρίζει τοὺς εἰκονοφίλους καὶ κρυφίως λατρεύει τὰς εἰκόνας ἐν αὐτῷ τῷ παλατίῳ ἢ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, αὐτὴ ἐκείνη, ἣτις ἔμελλε κατόπιν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐν τῷ μεταρρυθμιστικῷ ζητήματι ἀντιφρονούντος συζύγου νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς μετὰ τῆς ἀναστυλώσεως τῶν εἰκόνων καὶ τῆς Κυριακῆς τῆς ὀρθοδόξιας. Ἐν τῇ σκιά λοιπὸν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος δικαιούται νὰ εἰσχωρήσῃ, βλέπομεν διακόπτοντα αἴφνης τὴν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας μυστικὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων τὸν γελωτοποιὸν Δένδεριν, ὅστις καὶ ἀποκαλύπτει τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν βασιλέα.

Τὰ περὶ τοῦ γελωτοποιοῦ τούτου εὐρίσκομεν ἐν τοῖς μετὰ Θεοφάνην συγγραφεῦσι (Theophanes continuatus)¹, παρὰ Συμεῶν τῷ λογοθέτῃ², τῷ Γεωργίῳ Κεδρηνῷ³, τῷ Ἰωάννῃ Ζωναρᾷ⁴ καὶ τῷ Μιχαήλ Γλυκᾷ⁵. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων τούτων μεγαλειτέρα ὁμοιότητα ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Δενδέρεως καὶ τῆς Θεοδώρας ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Γλυκᾶς, παρ' οἷς καὶ βραχυτέρα ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις εἶνε ἡ διήγησις, ἐτέραν δὲ ὁμάδα ἀποτελοῦσιν οἱ τρεῖς πρῶτοι, ὧν καὶ πολὺ μακροτέρα εἶνε ἡ διήγησις καὶ αἱ ἀπ' ἀλλήλων διαφοραὶ ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ εἶνε ἐλάχισται. Ἄλλ' οὐχ ἦττον εἶνε φανερόν, ὅτι ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐν τῇ διηγήσει περὶ τοῦ Δενδέρεως ἔχουσι κοινὴν τὴν πηγὴν. Διὸ ἀντιπαράθετω τὰ χωρία αὐτῶν ἐνταῦθα ἀπέναντι ἀλλήλων πρὸς ἀντιπαραβολὴν, ἐξ ἧς γίνεται σαφὴς καὶ ἡ ἐκασταχοῦ ἀναγκαία ἐξ ὁπαμοιβῆς διόρθωσις τῶν κειμένων.

¹ Ἐκδ. Βόννης σ. 91, 11 κ. ἔ.

² Ἐκδ. Βόννης σ. 629, 4 κ. ἔ.

³ Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 104, 22 κ. ἔ.

⁴ Ἐκδ. Δουδοβίκου Δινδορφίου. Ἐν Λειψία. 1870 Τόμ. Γ' σ. 405, 11 κ. ἔ. (Βιβλ. XV, κεφ. XXVI).

⁵ Ἐκδ. Βόννης σ. 537, 7 κ. ἔ.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Τούτοις ἀδελφὰ καὶ τῇ βασιλίδι Θεοδώρᾳ συμβέβηκεν. Ὑπῆρχέ τι τῷ βασιλεῖ παρακεκορμένον ἀνδράριον, τοῦ ὀμηρικῷ Θεσίτου διεννηχός κατ' οὐδέν· Δένδρις ὄνομα τούτου, ἀσημά τε φθειγόμενος καὶ γέλωτας κινῶν καὶ θυμηθίας ἔνεκεν τοῖς βασιλεῖσις ἰνδικαιτώμενος. Οὗτος γὰρ εἰσπηθήσας ποτὲ κατὰ τὸν τῆς βασιλίσσης κοιτωνίσκον κατέλαβεν αὐτὴν θείας εἰκόνας περιελημμένην καὶ τοῖς ἑαυτοῖς ὄμμασιν μετὰ σπουδῆς

Συμπεῶν λογοθέτης.

Τούτοις ἀδελφὰ καὶ τῇ βασιλίδι Θεοδώρᾳ συμβέβηκεν. Ὑπῆρχέ τι τῷ βασιλεῖ παρακεκορμένον ἀνδράριον, τῷ ὀμηρικῷ Θεσίτῳ διεννηχός κατ' οὐδέν (Δένδρις ὄνομα τούτου), ἀσημά τε φθειγόμενος καὶ γέλωτας κινῶν καὶ θυμηθίας ἔνεκεν τοῖς βασιλεῖσις ἰνδικαιτώμενον. Οὗτος γὰρ εἰσπηθήσας ποτὲ κατὰ τὸν τῆς αὐγούστης κοιτωνίσκον κατέλαβεν αὐτὴν θείας εἰκόνας ἐμπεριελημμένην καὶ τοῖς ἑαυτῆς ὄμμασι μετὰ σπουδῆς

Κεδρήνός.

Τούτοις παραπλήσια συμβέβηκε καὶ τῇ βασιλίδι Θεοδώρᾳ. Ἐτρέφετο παρὰ τοῖς βασιλεῖσις ἀνδράριον παρακεκορμένον καὶ τῷ ὀμηρικῷ Θεσίτῳ ὅμοιον, Δένδρις ὄνομα τούτου, ἀσημά τε φθειγόμενον καὶ γέλωτας κινῶν καὶ θυμηθίας ἔνεκεν τοῖς βασιλεῖσις ἰνδικαιτώμενον. Τούτο γοῦν εἰσπηθήσας ποτε κατὰ τὸν τῆς αὐγούστης κοιτωνίσκον θείας εἰκόνας κατέλαβεν αὐτὴν περιπτυσσομένην.

Ζωναράς.

Τοιοῦτον δὴ τι καὶ περὶ τὴν βασιλίδι ἐγένετο. Ἦν τι παρὰ τοῖς ἀνακτόροις ἀνθρώπιον καὶ τοῦ νοῦ πάσχον καὶ τῆς γλώσσης παρακοπήν, καὶ ἦν οἰονεῖ ἄθυρμά τι τῷ βασιλεῖ· τῷ δὲ τοιοῦτω τυγχάνοντι ἦν καὶ ἡ γυναῖκα κωνίτις βατή. Καί ποτε τὸν τῆς αὐγούστης εἰσισιθάλαμον ἡ δ' ἔφυχε τότε ἀγίας εἰκόνας ἀσπαζομένη καὶ προκυνουσα, εἴτιμα γὰρ διαφερόντως ἀγνοία τοῦ ξυνευνέτου, τὸ δ' ἀνθρωπάριον εἰκεῖνο τὰ θεία θεασά-

Γλυκᾶς.

Ἀνθρώπιον τι ἐν ἀνακτόροις περιεστρέφετο, παρακοπήν φρενῶν ἔχον, Δένδρις καλούμενον. Ποτὲ γοῦν ὁ βασιλεὺς ἐρωτήσας αὐτὸ πόθεν ἦκεν, παρὰ τῇ Μάννῃ παρεμβῆναι ἔλεγε· οὐτὼ γὰρ ἐκάλει τὴν δέσποιναν. Ἀλλὰ καὶ νῦν καλὰ διεβεβαιοῦτο ἔχειν αὐτὴν. Εἰκόνας οὖν ὁ βασιλεὺς ὑποτοπάσας εἶναι τὰ νῦν κατὰ τῆς βασιλίδος ἐξώρηστο. Ἡ δὲ σοφῶς τὸν ἀνδρα κατεσοφίσαστο· Οὐδὲ γὰρ εἰκόνας εἶδεν ὁ Δένδρις,

<p>δῆς προσάγουσαν. Ταῦ- τας ὅψιν ἰδὼν οὐ- τος ὁ παραπαίων τί- τε εἰσὶν ἐπυθάνετο, καὶ πλησιέστερον διέ- βαινε. Ἡ δὲ τὰ κα- λά μου ἔφρασαν οὕτως ἀγροικικῶς νινία' καὶ ἀγαπῶ ταῦτα πολ- λά. Κατὰ τὴν τρά- πεζαν τηνικαῦτα εἰ- σιτῆτο ὁ βασιλεὺς, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸν εὐθύς διαβάτης ἦρετο αὐ- τὸν ὅποι ποτὲ ἐτύγ- χανεν ὢν. Ὁ δὲ παρὰ τὴν μέναν εἶφρασαν εἰ- ναι, τὴν Θεοδώραν οὐ- τω λέγων, καὶ θεάσα- σθαι ἐν αὐτῇ καλὰ νι- νία τοῦ προσκεφαλαίου ἐξείρουσαν. Συνῆκεν</p>	<p>παραπαίων τί τε εἰσὶν ἐπυθάνετο, καὶ πλη- σιέστερον ἔλθων κατι- εμάνθανεν. Ἡ δὲ βα- σιλις τὰ καλά μου ἔφρασαν ἀγροικικῶς νι- νία, καὶ ἀγαπῶ ταῦ- τα πολλά. Εἰσιτῆτο τηνικαῦτα ὁ βασιλεὺς, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸν δια- βάτης τὸν αἰσχρὸν τοῦτον Δένδριν ἦρετο ὅποι ποτὲ ἐτύγχανεν ὢν· ὁ δὲ παρὰ τὴν μέναν εἶφρασαν εἶναι, τὴν δέσποιναν οὕτω καλῶν Θεοδώραν, καὶ θεάσασθαι αὐτὴν καλὰ νινία τοῦ προσκεφα- λαίου ἐξείρουσαν. Συν- ῆκεν οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ πλήρης ὀργῆς γε-</p>	<p>μενον ἐκτυπώματα Τί ταῦτα; ἦρετο τὴν βασίλισσαν. Ἡ δὲ ἀ- φελῶς πρὸς ἑαῖνο ταῦτα, εἶπε, τὰ κα- λά μου νινία. Εκεί- θεν οὖν ἐξελθὼν τὸ παράφρον ἐκείνο ἀν- δράριον εὔρε τὸν Θεό- φιλον ἐστιώμενον. Ἡ- ρετο οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὅθεν ἦκει. Ὁ δὲ παρὰ τῇ Μέναν πο- ρευθῆναι ἀντίφρασαν, οὕτω γὰρ ἐκάλει τὴν δέσποιναν, καὶ ἔχειν αὐτὴν ἔλεγε νινία κα- λά. Εἰκόνας οὖν εἶναι τὰ νινία ὑποτοπῆσας ὁ βασιλεὺς, ἐξώργιστο καὶ πρὸς τὴν βασίλιδα πνέων θυμοῦ καὶ ὕδρεις</p>
---	---	---

Γλυκᾶς.

Ζωναράς.

Κεδρηγός.

Συμεῶν λογοθέτης.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

οὐν ὁ βασιλεὺς, καὶ πλήρης ὀργῆς γαγνός, ὡς ἐξάνεστη τῆς τραπέζης, πρὸς αὐτὴν ἐπήει, ἄλλαις τε πολλαῖς ὑβρισταῖς αὐτὴν ἐπαντλῶν καὶ εἰδῶλων ἀκόλαστον γλώττη αὐτὴν ἀποκαλῶν, καὶ ἄμα διεξήει τοὺς λόγους τοῦ παραπατόνος. Ἡ δὲ τίως μὲν τὸν θυμὸν ἀκατορηνύουσα Οὐ τοῦτό ἐστιν, ἐξέτοιμον ἔλεγε, ὃ βασιλεῦ, οὐ ταῦτο, ὡς ἐπίληφας σὺ τῷ δὲ κατόπρω μου ἤμην ἀτενίζουσα	οὐν ὁ βασιλεὺς, καὶ πλήρης ὀργῆς γαγνός, ὡς ἐξάνεστη τῆς τραπέζης, πρὸς αὐτὴν ἐπήει, ἄλλαις τε πολλαῖς ὑβρισταῖς αὐτὴν ἐπαντλῶν καὶ εἰδῶλων ἀκόλαστον γλώττη αὐτὴν ἀποκαλῶν, καὶ ἄμα διεξήει τοὺς λόγους τοῦ παραπατόνος. Ἡ δὲ τίως μὲν τὸν θυμὸν ἀκατορηνύουσα τοῦ βασιλέως Κακῶς ὑπέληφας ἔλεγε, ὃ βασιλεῦ· οὐχ ὡς ὑπώπευσας ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια. Τῷ δὲ κατόπρω μου ἤμην ἐνατενίζουσα μετὰ τῶν θεοπαίδων, καὶ τὰς	νόμενος ἐξάνεστη τῆς τραπέζης καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπῆλθεν εὐθύς, ἄλλαις τε πολλαῖς ὑβρσι πλύνων καὶ εἰδῶλοτάτην ἀκολάστον γλώσση ἀποκαλῶν καὶ ἄμα διεξήει τοὺς λόγους τοῦ μουσαροῦ. Ἡ δὲ τίως μὲν τὸν θυμὸν ἀκατορηνύουσα τοῦ βασιλέως Κακῶς ὑπέληφας ἔλεγε, ὃ βασιλεῦ· οὐχ ὡς ὑπώπευσας ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια. Τῷ δὲ κατόπρω μου ἤμην ἐνατενίζουσα μετὰ τῶν θεοπαίδων, καὶ τὰς	ἐκείνης κατέχει καὶ εἰδωλοτάτην ὠνόμαζε, τὰ εἰρημένα παρὰ τοῦ Δένδερι διηγούμενος· οὕτω γὰρ τὸ παρακεκομμένον ἐκείνο ἐκαλεῖτο ἀνθρώπιον. Ἡ δὲ σοφῶς τὸν ἄνδρα κατσοφίστατο. Οὐ γὰρ εἰκόνας εἶδεν ὁ Δένδερικ, ἔλεγε, ἀλλὰ τῷ κατόπρω μου ἐνατενίζουσας τὰς ἐκείθεν ἀντανακλωμένας ἑώρα μορφᾶς καὶ ταύτας· νινία ὠνόμασεν. Οὕτω πιθανῶς τὸν λόγον συμπλάσσασα τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως
--	--	---	--

μετὰ τῶν θεραπει-
 νίδων, καὶ τὰς ἐ-
 κείσε τικτομένας
 ἰδῶν ὁ Δένδερεις
 μορφὰς ἐλθῶν ἀν-
 ήγγειλεν ἀφρόνως
 τῷ δεσπότη καὶ βα-
 σιλεῖ. Οὕτω μὲν οὖν
 ἐκείνου τέως κατέσβε-
 σε τὸν θυμὸν· τὸν Δέν-
 δερην δὲ μετ' οὐ πολ-
 λὰς ἡμέρας παιδεύει·
 καθυποβάλλουσα πέ-
 πεικε σωφρονεῖν, οὕτω
 πως λέγουσα ὡς μή-
 ποτε λέγειν περὶ τῶν
 κηλῶν νινίων τινί. Καί
 ποτε παρὰ πότον ἐγ-
 καυχώμενος καὶ τῆς
 δεσποίνης καταπαρό-
 μανος ὁ Θεόφιλος ἡ-
 ρώτα τοῦτον περὶ αὐ-
 ῆμιν ἀτενίζουσα
 μετὰ τῶν θεραπει-
 νίδων, καὶ τὰς ἐ-
 κείσε τικτομένας
 ἰδῶν ὁ Δένδερεις
 μορφὰς ἐλθῶν ἀν-
 ήγγειλεν ἀφρόνως
 τῷ δεσπότη καὶ βα-
 σιλεῖ. Οὕτω μὲν ἐ-
 κείνου τέως κατέσβεσε
 τὸν θυμὸν· τὸν Δένδε-
 ρην δὲ μετ' οὐ πολ-
 λὰς ἡμέρας παιδεύει·
 καθυποβαλοῦσα πέ-
 πεικε σωφρονεῖν, οὕτω
 πως ἐπιλέγουσα καὶ δι-
 δάσκουσα ὡς μὴ ποτε
 λέγειν περὶ τῶν καλῶν
 νινίων τινί. Καί ποτε
 παρὰ πότον ἐγκαυχώ-
 μενος καὶ τῆς δεσποί-
 νης καταπαρόμενος ὁ
 νινίων ἀντήφην, ὧ
 τικτομένας ἰδῶν ὁ
 Δένδερεις ἐκ τού-
 του μόρφας ἐλθῶν
 ἀπήγγειλεν ἀφρό-
 νως τὰ μνησθέντα.
 Καὶ τὸν μὲν τοῦ βα-
 σιλέως θυμὸν τοῖςδε
 καταπαρόνε τοῖς λό-
 γοις, τὸν Δένδερην δὲ
 παιδεύει καθυπέβαλε
 πρεπούση, πείσασα μὴ
 ποτε λέγειν περὶ τῶν
 νινίων τινί. Διὸ τῆς
 δεσποίνης καταπαρό-
 μανος ποτε ὁ Θεόφιλος
 ἡρώτα τὸν Δένδερην εἰ
 πάλιν ἄρα τὰ καλά
 νινία ἢ μέννα ἠσπέν-
 ζετο· ὁ δὲ τοῖς χεῖλε-
 σιν ἐπιθείς τὴν δεξιάν
 Σίγα σίγα περὶ τῶν
 νινίων ἀντήφην, ὧ

Γλυκᾶς.

Ζωναράς.

Κεδρηγός.

Συμείων λογοθέτης.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

βασίλευ. Καὶ ταῦτα
μὲν συνεκύρυσεν ὧδε.

Θεόφιλος ἠρώτα τοῦ-
τον περὶ αὐτῆς, εἰ
πάλιν ἄρα τὰ καλὰ
νινία ἢ μάλιστ' ἀσπάζε-
ται. Ὁ δὲ τοῖς χεί-
ρα ἐπιθεῖς καὶ τῇ ἀρι-
στερᾷ τῶν ὀπισθεν με-
ρῶν λαβόμενος, Σίγα,
σίγα περὶ τῶν νι-
νίων, ἀντέφηνεν, βα-
σιλεῦ. Ταῦτα μὲν
οὕτω.

τῆς, εἰ πάλιν ἄρα τὰ
καλὰ νινία ἢ μάλιστ'
ἀσπάζεται. Ὁ δὲ τοῖς
χειλεῖσι τὴν δεξιάν χει-
ρα ἐπιθεῖς καὶ τῇ ἀρι-
στερᾷ τῶν ὀπισθεν με-
ρῶν λαβόμενος, Σίγα,
σίγα περὶ τῶν νι-
νίων, ἀντέφηνεν, βα-
σιλεῦ. Ταῦτα μὲν
οὕτω.

Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφίλου, Μιχαὴλ Γ' τοῦ Μεθυστοῦ (842-867), εὕρισκόμεν ἐν τῇ αὐτῇ ἕτερον γελωτοποιὸν, Ἰμέριον τὸν ἐπωνομαζόμενον Χοῖρον. Διηγοῦνται δὲ τὰ κατ' αὐτὸν μόνον οἱ μετὰ Θεοφάνην¹, Συμεὼν ὁ λογοθέτης² καὶ κατὰ Σκυλίτζην ὁ Κεδρηνός³. Ἐχουσι δ' ἐκ παραβολῆς τὰ χωρία τῶν συγγραφέων τούτων ὡδε·

Οἱ μετὰ Θεοφάνην Συμεὼν λογοθέτης.

Ἄλλὰ καίτοι τοιοῦτος ὁ βασιλικὸς ὢν θησαυρὸς εἰς οὐδὲν ἐχώρησε παντελῶς τῇ ἀπονοίᾳ τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἀκαίρῳ φιλοτιμίᾳ. Ταῖς γὰρ τῶν ἵππων ἀμίλλαις, εἴπερ τις ἕτερος, ἀγαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ἐκείνος ἠνιοχεῖν (ὡ τῆς τότε ταπεινωθείσης τῶν Ῥωμαίων βασιλείας) οὐ παραιτούμενος, τῶν συμπαιζόντων αὐτῷ καὶ συνηιοχούντων ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος τὰ τέκνα υἱοθετούμενος τὸν βασιλεῖον ἐξεκένου πλοῦτον, πενήτην δὲ καὶ τεσσαράκοντα καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκά-

Καὶ τοὺς τῶν ἠνιοχῶν παιδας ἀπὸ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος υἱοθετησάμενος ἐκάστῳ ἐδίδου νομίσματα ρ' ἢ τὸ ἐλάχιστον ν'. Καὶ τινι ποτὲ πατρικίῳ (Ἰμέριος οὗτος ἐκαλεῖτο ὁ Χοῖρος, διὰ τὴν τοῦ προσώπου ἀγριότητα οὕτως κατονομαζόμενος) ἄλλως αἰσχρολογοῦντι κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ ψόφον ἐκ τῆς βεβήλου αὐτοῦ γαστρὸς κατὰ προσώπου τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συνδειπνούντων ἀφίεντι, ὡς καὶ τὸ φατλίον τὸ τούτους φωταγωγοῦν ἐκ τοῦ τηλικούτου ψόφου

Κεδρηνός.

Ὁ δὲ τῶν βασιλείων πλοῦτος τοσοῦτος ὢν καὶ τηλικούτος εἰς οὐδεμίαν ἐχώρησεν ὄνησιν τῇ ἀπονοίᾳ τοῦ Μιχαὴλ. Ταῖς γὰρ τῶν ἵππων ἀμίλλαις, εἴπερ τις ἕτερος, ἀγαλλόμενος καὶ ἠνιοχεῖν ἐκείσε αὐτὸς οὐ παραιτούμενος, τῶν συμπαιζόντων αὐτῷ καὶ συνηιοχούντων καὶ συναμιλλωμένων ἐκ τοῦ θεοῦ υἱοθετούμενος τὰ τέκνα βαπτίσματος τὸν βασιλικὸν κατεκένου πλοῦτον, ἑκατὸν, ὀγδοήκοντα καὶ τούλάχιστον πενήτην τῷ καθεικάστῳ παρεχόμενος λίτρας. Καὶ ποτὲ

¹ Ἐκδ. Βόννης σ. 172, 7 κ. ἰ.

² Ἐκδ. Βόννης σ. 659, 6 κ. ἰ.

³ Ἐκδ. Βόννης σ. 159, 9 κ. ἰ.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

σταφ τριάκοντα χρυσίου λίτρας ἐπιχορηγῶν. Ποτὲ δὲ τινι πατρικίῳ (Ἰμέριος οὗτος ἰκαλεῖτο ὁ Χοῖρος, διὰ τὴν τοῦ προσώπου αὐτοῦ κατονομαζόμενος ἀγριότητα) ἄλλως αἰσχρολογοῦντι κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ ψόφον ἐκ τῆς βεβήλου αὐτοῦ γαστρῶς κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συνδειπνούντων ἀφίεντι, ὡς καὶ τὸ φατλίον τὸ τούτους φωταγωγοῦν ἐκ τοῦ τηλικούτου ψόφου κατασθῆσαι, τῷ παραδόξῳ τοῦ τοιούτου θαύματος χρυσίου λίτρας εἰδωκεν ἑκατόν. Καὶ Χειλᾶ δὲ ἄλλοτε τοῦ σὺν αὐτῷ ἠνιοχοῦντος τὸν υἱὸν ἐκ τοῦ θεοῦ λουτροῦ ἀναδεξάμενος ὁμοίως χρυσίου λίτρας δίδωκεν ἑκατόν.

Συμεῶν λογοθέτης.

ἀποσθῆσαι τῷ παραδόξῳ θαύματι χρυσίου νομίσματα δίδωκεν ρ'.

Κεδρηνός.

τινι ἀνδρὶ ὄν πατρικιον ἐτιμήσατο (Ἰμέριος οὗτος ἰκαλεῖτο, διὰ τὴν τοῦ προσώπου αὐτοῦ αὐτῷ καλούμενος κατὰ ἀντίφρασιν ἀγριότητα), κολακεία μὲν ὑπερβάλλοντι τὸν ἐπὶ Τιβερίου Ἰμέριον, βωμολοχοῦντι δὲ κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ αἰσχρολογοῦντι καὶ ἀναιδῶς ἀποπέρδοντι, ἀκούοντος δὲ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συνδειπνῶν, ὡς καὶ κηρὸν ἀποσθεννύει τῷ ψόφῳ, χρυσίου δίδωκε λίτρας ρ'. Καὶ Χειλᾶ δὲ τοῦ συνηνιοχοῦντος αὐτῷ τὸν υἱὸν ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀναδεξάμενος εἰδωρήσατο χρυσίου λίτρας ρ'.

Τὸν Ἰμέριον τοῦτον οἱ μὲν μετὰ Θεοφάνην συγγραφεῖς καὶ Συμεῶν ὁ λογοθέτης καλοῦσι καὶ Χοῖρον, ἐξηγοῦντες τὸ ἑπωνυμιον τοῦτο ἐκ τῆς τοῦ προσώπου ἀγριότητος. Ὁ δὲ Κεδρηνός, παραλείπων τὴν ἑπωνυμίαν τοῦ Χοῖρου, ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα Ἰμέ-

ριος ὡς φερόμενον ὑπ' αὐτοῦ κατὰ ἀντίφρασιν ἐκ τῆς τοῦ προσώπου ἀγριότητος. Διὸ ἔπρεπε μᾶλλον παρ' αὐτῷ νὰ γράψωμεν Ἰμέριος, ὅπερ καὶ προετάθη ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσι τῆς ἐν τῇ Βυζαντίδι ἐκδόσεως τοῦ Κεδρηνοῦ.

Δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ἀμφισβόλον πως, ἂν ὁ Ἰμέριος ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος γελωτοποιὸς τῆς αὐλῆς Μιχαήλ τοῦ Μεθυστοῦ, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸ ὑπὸ τῶν πηγῶν μαρτυρούμενον, ὅτι ἦτο πατρίκιος. Ἄλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι καὶ γελωτοποιὸς ὧν εἶχεν ἀναδειχθῇ πατρίκιος ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Μιχαήλ, οὗ τὴν ἐλαφρὰν συνείδησιν δεικνύουσι καθ' ὅλου τὰ μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν πηγῶν, ἅτινα παρεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ἄλλ' ἀναμφισβόλως ἐκ συστήματος γελωτοποιὸς τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Μιχαήλ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἄλλος τις, ὁ Γρύλλος (Γρῦλος). Δὲν ἦτο δὲ τοῦτο τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦτο καὶ μόνον εὐρίσκομεν αὐτὸν μνημονευόμενον παρὰ τοῖς μετὰ Θεοφάνην καὶ παρὰ τῷ Κεδρηνῷ. Ἄλλ' ἡ τρίτη ἡμῶν πηγή, Συμεὼν ὁ λογοθέτης, λέγει περὶ τούτου Θεόφιλον ἐκεῖνον τὸν καὶ Γρύλλον, ἐξ ὧν καταδεικνύεται σαφῶς, ὅτι τὸ Γρῦλος ἦτο παρωνύμιον. Λαμβάνοντες δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι Γρῦλος σημαίνει τὸ χοιρίδιον, θὰ ἠδυνάμεθα καὶ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι οὕτω παρωνομάζετο ὁ γελωτοποιὸς, καθ' ἃ καὶ ὁ Ἰμέριος, ἐκ τῆς ἀγριότητος τοῦ προσώπου.

Τὰς ἀσχημοσύνας τοῦ Γρύλου, ἐμπαίζοντος μετὰ τοῦ αυτοκράτορος Μιχαήλ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα, διὰ μακροτέρων ἀφηγοῦνται οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι. Καὶ δὴ παρὰ μὲν τοῖς μετὰ Θεοφάνην συγγραφεῦσι δις δι' ἄλλων λέξεων ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν ἀσεβῆ γελωτοποιὸν τοῦ βασιλέως. Ἐχουσι δὲ τὰ δύο ταῦτα μακρὰ χωρία ὧδε ἐν οἷς ὁ λόγος περὶ Μιχαήλ τοῦ Μεθυστοῦ καὶ τοῦ Γρύλου.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 200, 15 κ. ἑ.

Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ἢ τῶν ὧν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ φατρία¹ Σάτυροί τινες οὕτως καὶ πρὸς πάσαν αἰσχροεργίαν ἀκόλαστοι εἶπεν ἂν τις αὐτοὺς θιασώτας εἶναι Διονύσου καλῶς. Οὗς ἐκείνος διὰ τιμῆς ἄγων τε καὶ αἰδοῦς, τῶν θείων κατολιγῶρων, ἱερατικὰς στολὰς χρυσοῦφάντους τε ἐπιτίθει καὶ ὠμοφόρια, καὶ ἄλλως ἠνάγκαζεν ἀσχημόνως τε καὶ ἀνάγνως τελεῖν τὰ ἀγνά, καὶ πατριάρχην τὸν ἔξαρχον τούτων ἐκάλει, οὕτω Γρυλλον καλούμενον, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔνδεκα μητροπολίτας τῶν ἐξαιρέτων θρόνων τε καὶ λαμπρῶν, οἷς εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἐκοινῶνει, οὐδὲ βασιλεύειν ἤξιον· ὅθεν ὁ Κωλωνείας (γρ. Κολωνείας) οὗτος ἐλέγετό τε καὶ ὀνομάζεται πρόεδρος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄδειν ἔχρην αὐτοὺς καὶ τελεῖν τὰ μυστήρια, τὰς μὲν ὠδὰς ἐξεπλήρουν διὰ κιθάρας, νῦν μὲν ἡρέμα πως οὕτω καὶ λιγυρῶς ἐπηχοῦντες, τὰ μυστικά μιμούμενοι, νῦν δὲ ἀνέτω φορᾶ καὶ διαπρυσίῳ, τὰς ἐκφωνήσεις δῆθεν τῶν ἱερέων. Καὶ σκεῦη δὲ διάχρυσα καὶ ἐκ μαργάρων συγκείμενα ὄξους τε καὶ σιγήπεως ἐκπληροῦν-

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 244, 3 κ. ἑ.

Ἐπιπέσει δὲ τὰ θεῖα κατέπαιζε, καὶ ἀπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ μιαρῶν καὶ ἀσελγῶν ἀνδρογύνων καὶ πατριάρχην ἓνα ὀνόμαζε καὶ μητροπολίτας ἐκ τούτων ἀφώρισεν ἔνδεκα ὡς αὐτοῦ συμπληροῦντος τὸν δώδεκα ἀριθμὸν, τοῦτο δὲ διηγήσομαι. Τὸν γὰρ ἑναγῆ καὶ μιάρωτατον ἐκείνον Γρυλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα, καὶ ἀρχιερατικῆ τοῦτον χρυσοστίκτω καὶ ὑπερλάμπρῳ κοσμήσας στολῆ καὶ ὠμοφόριον περιθείς, καὶ ἐν τάξει μητροπολιτῶν ἑτέρους ἓνα πρὸς τοῖς δέκα, ὡς εἴρηται, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν ὀμογνωμόνων αὐτῷ συνεδρίου σκευάσας, καὶ δωδέκατον ἑαυτὸν Κωλωνείας ὀνομάσας ἀρχιεπίσκοπον, καὶ κιθάραν ἕκαστον ἔσωθεν τῆς ἱερατικῆς στολῆς ἐπιφέρεισθαι δοὺς, καὶ ταύτας κάτωθεν ὑπηχεῖν προστάξας, οὕτω σὺν αὐτοῖς τὴν ἱεράν δῆθεν παίζων καὶ κατορχούμενος ἐπετέλει μυσταγωγίαν καὶ λειτουργίαν μετὰ τῶν παμμιάρων ὁ μιάρωτατος, μετὰ τῶν βεβήλων ὁ ἑναγῆς. Καὶ ὅτε μὲν μυστηριώδης δῆθεν εὐχὴ ἐλέγετο, ἡρέμα τὰς κιθάρας εἶδει ὑποφωνεῖν· ὅτε

¹ Γρηπίον φατρία. Ἴδε κατωτέρω τὰ Κεδρηνοῦ.

χωρία Σομεῶν τοῦ λογαθέτου καὶ τοῦ

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 200, 15 κ. ε.

τες τοῖς οἷς ἐβούλοντο μεταλαμ-
θάνειν εἰδίδουσαν, τῶν ἀχράντων
οὕτω καταπαίζοντες μυστηρίων.
Οὗτος οὖν ὁ Γρύλος καὶ ὄνω ἐπ-
ωχεῖτο τὰς δημοσίας προόδους
τελῶν, καὶ τὸν τοιαύτον θίασον
συναπόμακρον ἔχων ἠγάλλετο. Καί
ποτε συνέβη συντυχεῖν Ἰγνατίῳ
τῷ μακαρίτῃ πατριάρχῃ κατὰ
πρόδον τῇ ἐκκλησιαστικῇ λιτῇ
μετὰ τοῦ ἱερατικοῦ κλήρου ἐφε-
πομένῳ. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ
Γρύλος, ἄσμενος τοῦ πράγματος
ἐλόγιμος ἐξῆρχέ τε τῶν κρουμά-
των, καὶ τὸν φελόνην ἀναστείλας
μετὰ τῶν αὐτοῦ συμμυστῶν εὐ-
τονωτέρας τε ἔκρουε τὰς κιθάρας
καὶ τοὺς εὐαγεῖς ἐκείνους λαιδο-
ρίαις καὶ αἰσχίστοις ἔβαλε ῥήμασι.
Καὶ Θεοδώραν δὲ τὴν ἑαυτοῦ (τοῦ
Μιχαὴλ) μητέρα ἔτι ζῶσαν καὶ
τοῖς ἀνακτόροις διαιτωμένην μετε-
καλίσσά το ποτε εὐλογηθησομένην
παρ' αὐτοῦ (τοῦ Γρύλου), πλα-
σάμενος τοῦτον εἶναι τὸν μακα-
ρίτην Ἰγνατίον. Ὡς οὖν ἐξῆει μετ'
εὐλαθείας καὶ αἰδοῦς ἡ ἱερωτάτη
γυνὴ, ἔρριψεν εἰς τοῦδαφος ἑαυτὴν
ἐξαιτουμένη εὐχὴν· καὶ γὰρ ἐλάν-
θανε τέως, τὴν γενειάδα κρύπτων
κατὰ τὸ πρόχειρον· φόρον αὐθε-
ρὸν ἑπαφαίς δυσωδίας πλήρη καὶ

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 244, 3 κ. ε.

δὲ ἱερέως ἐκφώνησιν ἡ λαοῦ ἀμοι-
θαίαν ἀπόκρισιν ὁ χρόνος ὑπέβαλ-
λεν, ἐπὶ μέγα τὰς κιθάρας τῷ
πλήκτρῳ κρουομένης εἶδει ἤχειν
καὶ ἐξάκουστον αὐτῶν τὴν μελω-
δίαν καθίστασθαι. Εἶτα τοῖς σκεύεσι
τοῖς ἱεροῖς, ἅτινα λίθοις τιμίοις
καὶ μαργάρων κατεκοσμεῖτο φαι-
δρότησιν, ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ
κατεσκευασμένοις, ἃ καὶ λελει-
τουργηκότα πολλάκις τῇ θεῷ μυσ-
σιγαγίᾳ ἐτύγγανεν, ἐν τούτοις
τοῖν σίνηπι καὶ ὄξος ἐμβαλόντες
οὕτω μετεδίδουσαν τοῖς ὁμοίοις
μετὰ πολλοῦ τοῦ μεταξὺ γέλωτος
καὶ ῥημάτων αἰσχροῦν καὶ σχη-
μάτων ἀποτροπαίων καὶ βδελυ-
ρῶν. Εἶεν.

Τοῦ δὲ ἀγιωτάτου πατριάρχου
Ἰγνατίου ποτὲ, μετὰ πάσης τῆς
περὶ αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς δορυ-
φορίας καὶ τάξεως, λιτανεῖαις
πρόδον πρὸ τῆς πόλεως ποιου-
μένου καὶ πρὸς τινα πορευομένου
θεῖον ναὸν μετὰ τῆς εἰωθυίας ἱε-
ρᾶς μελωδίας καὶ καταστάσεως,
συνέβη καὶ τὸν δυσσεβῆ καὶ βέ-
βηλον τοῦ βασιλέως πατριάρχῃν
Γρύλλον, ἱερατικὴν στολὴν ἀμπε-
χόμενον καὶ ὄνω ἐποχοῦμενον,
μετὰ τῶν δυσσεβεστέρων αὐτοῦ
μητροπολιτῶν καὶ πάσης αὐτοῦ

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 200, 15 κ. ε.

ρήματα ἀπρεπῆ τοὺς ἐκείνης καὶ τῶν εὐσεβειστέρων εἰς ἑαυτοὺς ἐξεκαλείτο ἀράς, ἧ καὶ τὰ μᾶλλον ἀποφοιδάσασα τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας τε καὶ χειρὸς ἕξω γενέσθαι διεσάφει τῷ Μιχαήλ.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 244, 3 κ. ε.

τῆς σκηνῆς τε καὶ Σατυρικῆς χορείας καὶ τάξεως, ἀκόλουθα τῶν οικειῶν πράξεων θυμηλικῶς ἐπιτραγωδοῦντας καὶ ἄδοντας εἰς ἐναντίας χωρεῖν. Ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, τοῖς ὤμοις τοὺς φελόνας μετεωρίσαντες καὶ τὰς κιθάρας εὐτονώτερον κρούσαντες καὶ ῥήματα καὶ ἄσματα πορνικὰ κατὰ τὸν φθόγγον τοῦ μέλους τοῦ ἱεροῦ ἀντεπέδοντες καὶ Πανικῶς τε καὶ Σατυρικῶς σκιρτῶντες καὶ κυμβαλιζόντες καὶ ὡς ἀντιτέχνους τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν ἀρχιερέα μυκτηρίσαντες, τὴν διαβολικὴν χορείαν καὶ πορείαν διήνυσαν. Πυθόμενος δὲ ὁ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς καὶ μαθὼν οἵτινές εἰσι καὶ παράτινος καὶ ἐπὶ ποίᾳ προφάσει συνέστησαν, πολλὰ καταστενάξας καὶ ἀποκλαυσάμενος τὸν κορυφαῖον τούτων καὶ αἴτιον καὶ μετὰ δακρύων τοῦ θεοῦ δεηθεὶς στῆσαι τὴν τοιαύτην βλασφημίαν καὶ ὕβριν καὶ διασκεδάσαι παρὰ τὸν Ἄδην τοὺς δυσσεβεῖς, ἵνα μὴ βεβηλῶνται τὰ ἅγια καὶ τὰ μυστικά καὶ σεπτὰ διασύρωνται, τῆς προκειμένης ὑμνωδίας ἔχόμενος τὴν πορείαν διήνυσεν.

Ἄλλοτε ποτὲ ἐπὶ φαυλισμῷ δῆθεν τοῦ ἀοιδίου τοῦτου Ἴγνα-

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 200, 15 κ. ε.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 244, 3 κ. ε.

τίου τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς οἰκίας μητρὸς ἑμπαιγμῶ ὁ ἀνόητος καὶ παραπλήξ βασιλεὺς τοιοῦτόν τι ἰδραματούργησεν. Ἐν τῷ ὑπερλάμπρῳ χρυσοτρικλίνῳ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου προκαθεσθεις καὶ τὸν αἰσχρότατον Γρύλλον μετὰ τῶν ἀρχιερατικῶν ἑνδυμάτων ὡς εἰς ὄνομα τοῦ ἀληθῶς πατριάρχου πλησιαίτατα ἑαυτοῦ παρακαθησάμενος καὶ τὴν ἀρχιερεὶ θεοῦ πρέπουσάν ἀπονέμων τιμὴν καὶ μετὰ τοῦ τῆς κεφαλῆς καλύμματός ἐπικρύψασθαι τὴν ἐξάριστον γενειάδα πεποιηκῶς, τὴν ἰδίαν μητέρα διὰ τινος τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων δηλοῖ ὡς ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἰγνάτιος ἐνταῦθα μετ' ἐμοῦ συγκαθίξεται, καὶ εἰ βούλει λαθεῖν τὴν εὐχὴν αὐτοῦ, ἔλθε, καὶ μετ' ἐμοῦ τυγχάνεις αὐτῆς. Ἐκείνη δὲ οἷα φιλευσιβῆς γυνὴ καὶ φιλόθεος, πόθον πολὺν καὶ πίστιν ζέουσαν πρὸς τὸν ἀγιώτατον κειτημένη Ἰγνάτιον, σπουδαίως ἐκδραμοῦσα ὡς ἤκουσε καὶ μηδὲ ἀτενίσαι δι' αἰδῶ δυναμένη, ἐξω δὲ πάσης κακίας ὑπονοίας τυγχάνουσα καὶ μηδέν τι φαῦλον ὑποτοπήσασα, προσέπεσε ταῖς ποσίν, ὡς ἰδόκει, τοῦ ἀγίου ἐκείνου ἀρχιερέως, καὶ ὑπὲρ αὐ-

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 200, 17 κ. ε.

Οἱ μετὰ Θεοφάνην.

Ἐκδ. Βόννης σ. 244, 3 κ. ε.

τῆς εἰδέτο εὐχεσθαι. Ὁ δὲ παμ-
 μίαρος ἐκείνος τῆς καθέδρας ὀλί-
 γον ὑπεγερθεὶς καὶ ἐπ' αὐτῆς τού-
 ναντίον ἀποστραφείς, ὀνώδη ψόφον
 ἀπὸ τῶν μουσαρῶν ἐγκάτων ἀφείς,
 πρὸς αὐτὴν ἀπεφθέγγετο, ὅτι,
 ἵνα μὴ λέγῃς, κυρὰ, ὡς οὐδὲ κἂν
 τούτῳ σε ἀξιωσάμεθα Τοῦ δὲ βα-
 σιλέως ἀνακαγχάσαντος καὶ αὐ-
 τοῦ τοῦ παμβεθῆλου παμμίγεθες
 ἐγελάσαντος, καὶ πολλὰ κατα-
 φλυαρησάντων ἢ μᾶλλον τῷ παρα-
 φόρῳ τῆς γνώμης ἀλογώτατα
 ἐξοιστρησάντων, ἐπιγνοῦσα τὸ
 πλάσμα καὶ τὴν ἀπάτην ἢ βασι-
 λῆς, καὶ πολλὰ τῶν παρόντων κα-
 ταστενάξασα, καὶ πλείστας ἀράς
 τῷ υἱῷ ἐπιρρίψασα, τέλος ἐξείπε
 πρὸς αὐτόν, ὅτι ἰδοὺ, κακὸν τέ-
 κνον, ὁ θεὸς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀ-
 φείλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐδόθη σοὶ
 ἀδόκιμος νοῦς ποιεῖν τὰ μὴ κα-
 θήκοντα. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα καὶ
 μετ' ὄδυρμου θρήνων τὰς οἰκείας
 τρίχας ἰκτίλλουσα ἀνεχώρησεν.
 Τοιαῦτα τοῦ γενναίου βασιλέως
 τὰ νεανιεύματα, καὶ τοιαύτη αὐ-
 τοῦ ἢ περὶ τὰ θεῖα καὶ τοὺς ἱε-
 ροὺς ἄνδρας ὀσιότης τε καὶ εὐ-
 λάθεια.

Οὐ πάνυ δὲ διάφοροι τῶν δύο τούτων διατυπώσεων ἐν τῇ

ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παρφυρογεννήτου γενομένη ἱστορικῇ συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους εἶνε αἱ τὸ πλεῖστον μέρος ἐξ αὐτοῦ ἀπορρεύσασαι διηγήσεις Συμεῶν τοῦ λογοθέτου¹ καὶ τοῦ Κεδρηνοῦ². Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Συμεὼν φαίνεται ἔχων καὶ ἄλλην τινὰ πηρὴν ἐλλειπούσαν νῦν, ἐξ ἧς παρέλαβε τάδε τὰ μὴ ἀπαντώμενα ἐν τοῖς μετὰ Θεοφάνην, τοῦτο μὲν ὅτι ἡ ὄνος τοῦ Γρύλλου ἦτο λευκὴ, τοῦτο δὲ ὅτι τὸ ἀληθές τούτου ὄνομα ἦτο Θεόφιλος. Νέα δὲ εἶνε καὶ τὰ περὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ Θεοφίλου ἢ Γρύλλου περὶ τὸ οἰνοποτεῖν, διότι εἰς τοῦτον βεβαίως καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Φώτιον ἀναφέρονται τὰ περὶ τούτου λεγόμενα παρὰ τῷ Συμεῶν. Παραθέτω δ' ἐνταῦθα τὰ χωρία τούτων τῶν συγγραφέων ἀπέναντι ἀλλήλων, ὅπως παραβληθῶσι πρὸς τε ἄλληλα καὶ πρὸς τὰνωτέρω.

Συμεῶν λογοθέτης.

Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ἢ τῶν ὧν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ φατρία, Σατύριοι³ τινες οὗτοι καὶ πρὸς πᾶσαν αἰσχρουργίαν ἀκόλαστοι, οὓς ἐκεῖνος διὰ τιμῆς ἄγων καὶ αἰδοῦς τῶν θεῶν κατωλιγῶρει· ἱερατικὰς στολὰς χρυσοῦφάντους ἐπιτίθει καὶ ὠμοφόρια, καὶ ἠνάγκαζεν ἀσχημόνως τε καὶ ἀνάγνως τελεῖν τὰ ἀγνά. Καὶ πατριάρχην τὸν ἐξάρχον τούτων ἐκάλει, Γρύλλον καλούμενον, τοὺς δὲ λοιποὺς ἰα' μητροπολίτας τῶν ἐξαιρέτων θρόνων τε καὶ λαμπρῶν. Οἷς εἰ μὴ καὶ

Κεδρηνός.

Καὶ τὸ δὴ χερίστον, ἢ τῶν παρεπομένων αὐτῷ κιναιδίων φατρία καὶ πρὸς πᾶσαν αἰσχρουργίαν ἐπιτηδεῖων, οὓς ἐκεῖνος διὰ τιμῆς καὶ αἰδοῦς ἄγων, τὰ θεῖα διαπαιζων τε καὶ ἐξορχούμενος, ἱερατικὰς στολὰς χρυσοφεις ἐνεδίδυσκε καὶ ἐπωμίδας, καὶ ἀσχημόνως ἠνάγκαζε καὶ ἀνάγνως τελεῖν τὰ θεῖα τε καὶ πανάγια, τὸν ἐξάρχον τούτων, Γρύλλος αὐτῷ ὄνομα, πατριάρχην ἀποκαλῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς δώδεκα μητροπολίτας. Ἐτίθει δὲ καὶ ἑαυτὸν

¹ Ἐκδ. Βόννης σ. 661, 13 κ. ε.

² Ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 176, 20 κ. ε.

³ Γραπτέον Σάτυροι. Ἴδε ἀνωτέρω σ. 382 τὴν πρώτην τῶν διακριτῶν τῶν μετὰ Θεοφάνην συγγραφέων.

Συμεῶν λογοθέτης.

Κεδρηνός

αὐτός ἐκοινώνει, οὐδὲ βασιλεύειν ἠξίου· καὶ γὰρ πρωτόθρονος ὁ Κολωνείας ὢν (γρ. ἱε''), δωδέκατος δὲ αὐτός ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ. Καὶ τὰς ᾠδὰς ἐξεπλήρουν διὰ κιθαρῶν· καὶ τὰ μὲν μυστικά μιμούμενοι λιγυρῶς ἐπήχουν, τὰς δὲ ἐκφωνήσεις ἀνέτω φορᾶ καὶ διαπρυσίῳ. Σκευὴ δὲ διάχρυσα καὶ μαργαριτῶν συγκριμένα¹ ἔχον, ὄξους τε καὶ σινάπεως πληροῦντες οἷς ἐβούλοντο μεταλαμβάνειν ἰδίδοσαν, τῶν ἀχράντων οὕτω καταπαίζοντες μυστηρίων. Οὗτος οὖν ὁ Γρύλλος καὶ ὄνῳ ἐπωχεῖτο λευκῇ, τὰς δημοσίους προόδους τελῶν, καὶ τὸν τοιοῦτον θίασον συνεπόμενον ἔχων ἠγάλλετο. Καὶ ποτε συνέβη μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λιτῆς ἐρχομένῳ τῷ μακαρίτῳ Ἰγνατίῳ συντυχεῖν· καὶ τὸν φελόνην ἀναστείλας μετὰ τῶν αὐτοῦ συμμυστῶν εὐτονώτερον τῶν κρουσμάτων ἦρχε, καὶ τὸν κλῆρον μυρίοις καὶ αἰσχίστοις περιέβαλλε ῥήμασιν. Ὑπὸ δὲ τοῦ ὀσίου ἐπιτιμηθεὶς αὐτὸς μὲν οὐδὲν τούτων ἐφύλαξεν, πλὴν τέως τῆς ὁδοῦ ἐξέκλινε. Τούτοις ἑαυτὸν γέλωτα ἄσμενον καὶ ἀνακαγχασμὸν ὁ ἀφρονέστατος προετίθει, οἷς ὑ-

ἑνα τῶν θυηπόλων, καὶ τῆς Κολωνείας ὠνομάζετο πρόεδρος. Ἐπεὶ δὲ ἄδειν αὐτοὺς ἐχρῆν καὶ τελεῖν τὰ μυστήρια, διὰ κιθάρας τὰς ᾠδὰς ἐξεπλήρουν, νῦν μὲν ἠρέμα πως καὶ λιγυρῶς ἐπηχοῦντες, νῦν δὲ διαπρυσίως, ὡς περ ἐν ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις οἱ ἱερεῖς τὰς ἐκφωνήσεις ποιοῦσι τῶν ἱερῶν. Ἐίχόν δὲ καὶ σκευὴ διάχρυσα καὶ διάλιθα, ταῦτα δὲ πληροῦντες ὄξους τε καὶ σινήπεος τοῖς μεταλαμβάνουσι μετεδίδοσαν, τῶν ἀχράντων οὕτω καταπαίζοντες μυστηρίων. Τοῦτον τὸν μιαρὸν θίασον συνέβη ποτὲ τῷ μακαρίτῳ συναντῆσαι κατὰ τὴν ὁδὸν πατριάρχῃ, μετὰ τοῦ ἱερατικοῦ κλήρου καὶ τῆς λιτῆς διερχομένῳ. Ὁν ἰδὼν ὁ Γρύλλος ἰταμῶς ἄγαν καὶ ἀνερυθριάστως μηδὲν ὑποστειλάμενος (γρ. ἀνερυθριάστως, μηδὲν ὑποστειλάμενος), φελόνην ἀναστείλας μετὰ τῶν αὐτοῦ συμμυστῶν εὐτονωτέροις ἐχρῆτο τοῖς κρούμασι, καὶ τοὺς εὐαγεῖς ἐκείνους λοιδορίαις καὶ ἀναιδέσιν ἔβαλλε ῥήμασιν.

Ὁ τοιοῦτος αἰσχιστος βασιλεὺς καὶ Θεοδώραν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἔτι τοῖς ἀνακτόροις οὖσαν μετε-

¹ Ὁ Combesis προτείνει νὰ γραφῆ σύγκριμα, ἀλλὰ γραπτέον μᾶλλον κάκ μαργαριτῶν συγκείμενα.

Συμεῶν λογοθέτης.

Κεδρηνός.

ερίζετο μὲν ἡ ἀγία προσφωρὰ, ὑβρίζετο δὲ τὰ ἅγια λόγια, τοῖς ἀρρήτοις αὐτῶν καὶ ἀκαθάρτοις ἐπιτηδευμασιν ἐπιλεγόμενα καὶ ἐπιφωνούμενα.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰγνατίου τοῦ θρόνου τῆς πατριαρχίας καταβιβασθέντος, ἐπιπροσθεν τῆς βασιλικῆς τραπέζης κατενώπιον τελουμένων Ἰωακίμου καὶ δι' αἰσχίστης μιμήσεως τῶν θείων παιζομένων ὑπὸ τῶν καταφρονητῶν καὶ καταπτύσεων ἀνδρῶν, τοσοῦτον ἐκείνος ἀπέσχευεν τοῦ ἐπιτιμῆσαι καὶ διελέγξαι καὶ τὸ ἀτοπώτατον καταργῆσαι τοῦ ἐπιτηδεύματος, ὅτι καὶ ἐπεκύρου μᾶλλον ὁ ἀθέμιτος τὸ ἀθέμιτον, ἐπευξάμενος τὸν θεομιστῆ Θεόφιλον ἐκείνον τὸν καὶ Γρύλλον, ὃν ὁ ἀπαιδευτότατος ἀναξ ἴδιον πατριάρχην ὠνόμαζεν, παίζειν εὐστοχος (γρ. εὔστοχον) καὶ ἐν ἱερατικοῖς ἀμφίοις καὶ λογίοις καὶ κρότους ἀποπέμπειν μεγίστους ἡμιόνων τρόπῳ, καὶ πιεῖν ἐξ αὐτοῦ πάντας, τοῦτό γε μόνον ἄξιός (γρ. ἄξιον) αὐτοῖς ἐπιφωνεῖν, καὶ σαρκίνων μεταλαμβάνειν μετὰ νάπυος καὶ ὄξους· καὶ τῷ ὁμοφωρίῳ αὐτοῦ ὁ ἀνίερὸς τῷ ἀνιέρῳ τὴν ἀνιεραρχίαν ἀνιέρως ἐπισφραγίζετο, ἐν γέλῳτι <ὁ> μετὰ ἀφρόνων ὁ ἀφρων τὴν φωνὴν αὐτοῦ

καλέσατό ποτε, εὐλογηθσομένην τάχα παρὰ τοῦ πατριάρχου, πλασάμενος τοῦτον εἶναι τὸν μακαρίτην Ἰγνατίον. Ὡς οὖν ἐξῆει μετ' εὐλαθείας ἢ σεμνοτάτη γυνὴ καὶ ἐρριψεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ἴδαφος ἐξαιτουμένη εὐχὴν, μηδὲν ὅλως ὑποτοπήσασα, τοῦ μιαροῦ Γρύλλου τὴν γενειάδα τέως κρύπτοντος, ἀναστὰς ὁ Γρύλλος ἀπέπερθε καὶ ῥήματά τινα ἀπέειπε τοῦ οἰκείου στόματος ἄξια. Ἢ δὲ ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθήσασα ἀραὶς ἔβαλλε τὸν υἱόν, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐκπεσεῖν ἀπεφοίβασε προφητικῶς τοῦτον οὐκ εἰς μακράν. Ἀλλ' οὐκ ἦν τὸν ἀπαξ παρατραπέντα τῆς εὐθείας ὁδοῦ βελτιωθῆναι.

Συμειῶν λογοθέτης.

Κεδρηνός.

ἀνυψῶν, ἐπιγελῶν τοῦ αἰθιόμενου Ἰγνατίου ὡς μὴ ὄντος τοῖς πράγμασι συγκαταβατικοῦ καὶ οἴου, ὡς αὐτὸς ἐνόμιζε, παντὶ ἀνέμῳ εὐριπίστως φερομένου. Ἄλλα καὶ ἄμιλλαν μετὰ τοῦ αἰθιόμενου βασιλέως Μιχαὴλ ὑπὲρ τοῦ τίς ἂν πλέον πῆρ ἐνστησάμενος δέκα κώθωσιν αὐτὸν ὑπερέβαλ(λ)εν· τοῦ Μιχαὴλ γάρ ἐν τοῖς ἐν πεπληρωμένου, οὗτος ὁ Φώτιος (γρ. Θεόφιλος) τοὺς ἕξ ἐκπεπωκῶς ἐνεκαυχᾶτο ὡς μὴ μεμεθυκῶς.

Καὶ ποτε τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ὁ Μιχαὴλ ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαιτουμένην (γρ. διαιτωμένην), τοῦ Γρύλλου δὲ σὺν αὐτῷ τὰ ἄθισμα πράττοντος, πλασάμενος τοῦτον εἶναι τὸν μακαρίτην Ἰγνάτιον μετακαλεῖται εὐλογηθησομένην παρ' αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἐκείνη ἐξῆει μετ' εὐλαθείας καὶ αἰδοῦς, ρίπτει ἑαυτὴν εἰς τοῦδαφος ἐξαιτουμένη εὐχὴν· καὶ γὰρ ἐλάνθανεν τέως τὴν γενειάδα κρύπτων. Καὶ ἐκ προχείρου φόφον ἀναθορῶν ἐπαφείς καὶ λόγους ἀπρεπεῖς προστεθεικῶς καὶ τὸ Ἡμεῖς ὄπερ ἔχομεν κυρὰ, παρέχομέν σοι, τὰ πάντα δυσωδίας ἐπλήρου. Ἡ δὲ τὸ μέλλον ἀποφοιθᾶσα, τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας καὶ χειρὸς ἐξω γενέσθαι ὁδοῦ¹.

¹ Τὸ τέλος τοῦ χωρίου εἶνε προφανῶς ἐφαρμόζον καὶ ἑλλειπές, ὡς δείκνυσι τὸ ἐν σ. 389 τέλος τοῦ χωρίου τοῦ Κεδρηνοῦ. ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ.

Μετὰ δὲ τὸν Ἰμέριον καὶ τὸν Γρολον παρουσιάζεται πολὺ ἀργότερον ἄλλος γελωτοποιὸς, ὁ Ζιντζιφίτζης. Ἐξῆ δὲ οὗτος ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ (1183-1185). « Ἦν δὲ ὁ Ζιντζιφίτζης, λέγει Νικήτας ὁ Χωνιάτης¹, ἀνδράριον εἰδεχθέστατον, ταῖς τῶν σταδιοδρόμων ἵππων ἀμφιπεριστρεφόμενον ἀντυξί, καὶ τὰ πλείω μὲν τῶν μελῶν ἀνάρμοστον καὶ βραχὺ τὸ δέμας καὶ εὐσαρκόν, εὐτράπελον δὲ ἄλλως καὶ δεινὸν εἰς ταμειεῖα πλήξει ψυχῆς ἀπαλυνομένοις βωμολοχίᾳ σκώμμασι καὶ ποιητικοῖς γέλωτος λόγοις διαχέουσι σκηνικώτερον ». Ταῦτά δ' ἐπαναλαμβάνει διὰ βραχυτέρων καὶ ἡ Σύνοψις χρονικὴ, λέγουσα « Ἦν δὲ τότε ὁ Ζιντζιφίτζης ἀνδράριον εἰδεχθέστατον βωμολοχίαις σχολάζον καὶ σκώμμασι γελῶτων ποιητικοῖς »².

Τέλος δ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1185-1195), αὐτοκράτορος παραδεδομένου καὶ ἄλλως εἰς τὴν χλιδὴν καὶ τὴν ἀσωτίαν, συναντῶμεν μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίσκων, εἰς οὓς εἶχεν ἀναπετάσει τὰς θύρας τῶν βασιλείων, καὶ τὸν γελωτοποιὸν Χαλιδούρην. Ἴδου τίνα λέγει περὶ αὐτοῦ, λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ βίου τοῦ αὐτοκράτορος, Νικήτας ὁ Χωνιάτης³ « Χαίρων δὲ ταῖς εὐτραπελίαις καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἀπαλῆς Μούσης ἄσμασιν ἀλισκόμενος, ἐγερσιγέλωσί τε ἀνθρωπίσκοις συμπαραθύρων, οὐκ ἐπεζύγου Κέρκωψί τε καὶ μίμοις καὶ παρασίτοις καὶ ἀοιδοῖς τὰ βασιλεία. Τοῖς δὲ τοιούτοις ὁ πάροιτος κόσμος συνέζευκται πάντως καὶ ἡ κατὰ τὰς κοίτας ἀσέλγεια συνεφάπτεται, καὶ ὅσα χρηστῆς καὶ ὑγιοῦς βασιλείας συνδιαφθείρει κατάστασιν. Ἀτὰρ εἰρηκὲ ποτε ἐπὶ δείπνου Ἐνέγκατέ μοι ἄλλας, παρεστῶς δὲ τῶν τότε μίμων ὁ χαριέστατος, ὃ τὸ ἐπώνυμον Χαλιδούρης, περιδλεψάμενος τὸν τῶν γυναικῶν χορὸν ἐκ τινῶν προσπόλων καὶ συγγενῶν τοῦ βασιλέως κεκροτημένον, Γενσόμεθα εἶπε πρώτης ταύτης, ὃ βασιλεῦ· εἰθ' οὕτως

¹ Ἐκδ. Βόννης σ. 410, 7 κ. ἑ.

² Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμος Ζ' σ. 248, 12 κ. ἑ.

³ Ἐκδ. Βόννης σ. 579, 14 κ. ἑ.

ἄλλας εἰσενεχθῆναι κέλευσον. Καὶ πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦτο πᾶσαι τε καὶ πάντες ἐξεκίχασαν. Ἰὼ δὲ τρέπεται ὁ χρῶς, καὶ μόλις τὸν θυμὸν ἐν πείσει κολάσας ἐμβριμῆματι τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ ἐλευθεροστομίαν ἀνέστειλε ».

Οὗτοι καὶ μῶνοι εἶνε οἱ κατ' ὄνομα γνωστοὶ ἐν Βυζαντίῳ γελωτοποιοί, ὁ Δένδερης, ὁ Ἱμερίος ἢ Χοῖρος, ὁ Θεόφιλος ἢ Γρύλος, ὁ Ζιντζιφίτζης καὶ ὁ Χαλιβούρης. Οὐδὲ δυνάμεθα βεβαίως νὰ προσθέσωμεν εἰς τούτους τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ἀκμάσαντα Βασιλάκιον, καίτοι περὶ αὐτοῦ γράφει Νικήτας ὁ Χωνιάτης τάδε· « Ἐδόκει οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς μὲν πολλοῖς, ὡς ἔχω εἰπὼν, προφητικός καὶ προσημαίνων τὰ συμβησόμενα, καὶ μάλιστα ὀπόσαις τῶν γυναικῶν αἱ τῶν πεύσεων ἄσημοι καὶ αἰσχῆμονες τῶν ἐσθημάτων ἐγκομβώσεις ὡς παιδιὰ τις περιεσπούδαστο γέλῳτι σύμμικτος, τοῖς δ' ἐς νοῦν βάπτουσι περιεργόν τι καὶ γελωτοποιὸν καὶ ληρώδες γερόντιον ἤγητο »¹.

Ἀποβλέποντες δ' εἰς τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ἐμφανίζονται οἱ γελωτοποιοὶ οὗτοι, εὐρίσκομεν τὸν μὲν ἀρχαιότατον αὐτῶν, τὸν Δένδερην, ἀκμάσαντα μόλις τὸν ἕνατον αἰῶνα καὶ τυχόντα ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφίλου, Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ, ἀμέσων διαδόχων, τοῦ Ἱμερίου καὶ τοῦ Γρύλου. Ἄλλ' ἀπὸ τούτων μέχρι τοῦ Ζιντζιφίτζη καὶ τοῦ Χαλιβούρη, οἵτινες διαδέχονται ἀλλήλους ἀμέσως ἐπὶ τῶν συνεχῶν βασιλείων Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, παρουσιάζεται μέγα χάσμα τριῶν καὶ πλέον αἰώνων, καθ' οὓς οὐδὲν ἀπομνημονεύεται ὄνομα γελωτοποιοῦ. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ζήτημα, ἂν ἔχωμεν τὴν διατήρησιν γελωτοποιῶν ὡς θεσμὸν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἢ ἂν τυχαίως μόνον ἔνιοι τῶν αὐτοκρατόρων εἶχον τοιοῦτους. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν ὠρισμένην. Μόνον δὲ δι' ἱστορικῶν ἀναλογιῶν δυνάμεθά πως νὰ φωτισθῶμεν. Καὶ δὴ τὰ γνωστὰ παραδείγματα γελωτοποιῶν, ἂν ταῦτα

¹ Νικήτα Χωνιάτου ἐκδ. Βόννης σ. 691, 9 κ. ε.

θεωρηθῶσιν ἀρχοῦντα πρὸς μὀρφωσιν γενικῆς κρίσεως, δεικνύουσιν, ὅτι ἐπικρατοῦσιν οἱ γελωτοποιοὶ ἐν ἡμέραις αὐλικῆς ἀκολασίας, ὡς ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ ἢ τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, ἢ ἐν ἡμέραις πολυκινήτοις ἀντιδιαμαχομένων γνώμων, ὡς ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης πολὺ ἀργὰ εὐρίσκομεν τὸ πρῶτον γελωσιαστὰς τῶν αὐλῶν, ὡς ἐν Γαλλίᾳ τὸν δέκατον αἰῶνα τελευτῶντα ἐν τῷ οἴκῳ Οὐγῶνος τοῦ μεγάλου, πατρὸς τοῦ Οὐγῶνος Καπέτου. Ἄλλ' ἂν ἀφ' ἐτέρου λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ γελωτοποιοὶ ἔξεν ἔλειπον καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, εἶνε λίαν πιθανόν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Δενδέρεως ὑπῆρξαν ἀνδράρια τοιαῦτα καὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ. Καὶ δὲν ἔχει ἴσως ἄδικον ὁ Γρηγορόβιος, λέγων, ὅτι ἐν τῇ παρὰ τῷ Κωδινῷ ὡς καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Συντίπα διηγῆσει περὶ τῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπτὰ Ἀθηναίων φιλοσόφων οὗτοι παρουσιάζονται σχεδὸν ὡς βασιλικοὶ γελωτοποιοὶ¹.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα ἀπορήματα γεννῶνται. Καὶ πρῶτον ἦσαν οἱ γελωτοποιοὶ ἴδιοι τινες ἄνδρες, ἐπὶ τούτῳ ἐκλελεγμένοι, ἢ κοινοὶ μῖμοι καὶ ἄλλως χρησιμεύοντες; Ὁ κ. Σάθας ἰσχυρίζεται, ὅτι «ὁ Ψελλὸς» καλῶς διακρίνει τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου βαρβάρους γελωτοποιοὺς ἀπὸ τῶν μίμων καὶ αὐτῶν τῶν γελωσιαστῶν τοῦ ἵπποδρόμου » καὶ ὅτι ὀνομάζων τοὺς γελωσιαστὰς ὁ Ψελλὸς καὶ φλυάρους διακρίνει πάντοτε τούτους τῶν μίμων. Ἄλλὰ τὰ δύο χωρία τοῦ Ψελλοῦ, εἰς ἃ ἀναφέρεται πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, οὐδεμίαν οὐδαμῶς παρέχουσι βεβαίωσιν ἢ καὶ μνειάν τοιοῦτου πράγματος². Καὶ τάνωτέρω δὲ παρατεθέντα περὶ τῶν γνωστῶν

¹ *Ferd. Gregorovius Athenais* σ. 67 Ἑλλ. μεταφράσειος Σπυρ. Π. Λάμπρον Ἀθηναίς. Ἐν Ἀθήναις. 1882 σ. 67.

² Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν. Ἐν Βενετίᾳ. 1878 σ. 14ε'.

³ Παραβλήθησαν αἰ σ. 168-9 καὶ 206 τῆς τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑξατονταετηρίδος Βυζαντινῆς ἱστορίας (Ἑκδ. Σάθα. Ἐν Παρισίοις. 1874), εἰς ἃς παρακρίπτει ὁ κ. Σάθας,

γελωτοποιῶν χωρία, ἰδίως δὲ τὸ περὶ Χαλιβούρη, δεικνύουσιν, ὅτι δὲν εἶνε λίαν αὐστηρὰ ἢ διάκρισις γελωτοποιῶν καὶ μίμων. Οἱ Βυζαντινοὶ γελωτοποιοὶ συνδυάζουσι συνήθως τὰς ιδιότητες γελοιαστοῦ καὶ μίμου, βωμολόγου καὶ παρασίτου, δὲν περιορίζονται δὲ πάντοτε εἰς σκώμματα ἐκφερόμεν ἀπὸ τοῦ στόματος, ἀλλὰ, θέλοντες νὰ κινήσωσι τὸν γέλωτα ἢ νὰ χλευάσωσιν, ἐκπέμπουσι, καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ ἄλλοθεν δυσοδμίαν πλὴν τῆς ἀπὸ τῶν χειλέων.

Τίνα δὲ εἶνε τὰλλα χαρακτηριστικὰ τῶν γελωτοποιῶν τοῦ Βυζαντίου; Ῥητῶς μαρτυροῦσι τάνωτέρω παρατεθέντα χωρία, ὅτι τῶν κυρίων χαρακτήρων αὐτῶν εἶνε ἡ σωματικὴ δυσμορφία καὶ τὴ διαστροφή τοῦ πνεύματος, ποιά τις ἀνισορροπία, παρέχουσα εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἢ μᾶλλον αὐθαδείας, ἣτις ἄλλως δὲν ἤθελεν ἐπιτραπῆ. Παρακεκομμένον ἀνδράριον, τοῦ ὀμηρικοῦ Θεοσίτου διενηνοχὸς κατ' οὐδὲν, τοῦ νοῦ πάσχον καὶ τῆς γλώσσης παρακοπὴν ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν πηγῶν ὁ Δένδερικς. Σαφῶς δὲ εἰκονίζεται ὁ Ἰμέριος ἔχων ἀγριότητα τοῦ προσώπου. Εἶδομεν δὲ, ὅτι διὰ τοιοῦτον βεβαίως λόγον καὶ ὁ γελωτοποιὸς Θεόφιλος ἐπωνομάζετο Γρύλος. Τὸν δὲ Ζιντζιφίτζην ἀπεριφράστως ἀποκαλεῖ ὁ Χωνιάτης ἀνδράριον εἰδεχθέσιον. Μόνον δὲ τοῦ Χαλιβούρη δὲν καταγινώσκεται ὠρισμένως δυσμορφία, εἰ καὶ περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ταῦτά καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

Οὐχὶ δὲ ἀνάξιον παρατηρήσεως εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι τρεῖς τῶν πέντε κατ' ὄνομα εἰς ἡμᾶς γνωστῶν γελωτοποιῶν τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς φέρουσιν ὄνομα ἥμισυ ἐλληνικόν, ὁ Δένδερικς, ὁ Ζιντζιφίτζης καὶ ὁ Χαλιβούρης. Εἶνε ἄρα πράγματι ξένοι τὴν καταγωγὴν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τινὰς τῶν πολλῶν ἐκείνων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς τῶν ἐγκαταμειγμένων μετὰ τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν Ἑλλήνων τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, ἣτις ἔχει ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως οὐκ ὀλίγα ἐν ἑαυτῇ ἀνατολικά στοιχεῖα;

Ἐποία δὲ ἡ θέσις τῶν γελωτοποιῶν ἐκείνων ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ; Εἶνε πάντοτε ἀπλῆ μόνον ἀθύρματα τῶν βασιλέων, ἀνδράρια γελοιᾶζοντα γάριν θυμηδίας; Τὰ εἰδεχθῆ ἐκεῖνα τὴν ὄψιν ὄντα μόνον τῶν γέλωτα εἶνε πάντοτε προωρισμένα νὰ κινῶσι διὰ τῶν βωμολογιῶν αὐτῶν καὶ τῶν δυσωνύμων φόρων ἢ ἢ ἐν ταῖς ἀύλαις ἀναστροφή αὐτῶν καὶ ἢ ἐλευθεροστομία μεταβάλλει ἐνίοτε τοὺς μεσαιωνικοὺς ἐκείνους θερσίτας εἰς εὐθαρσεῖς κήρυκας ἀληθειῶν, ἄς ἄλλοι δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ἐκστομίσωσιν ἐν τοῖς βασιλείοις, ἢ εἰς ψυχὰς βαθέως παθαινομένας, καθ' ἃ ἐνίοτε οἱ γελωτοποιοὶ τῶν αὐλῶν τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Βαρρᾶ, ὧν τοὺς τύπους ἀπηθανάτισεν ὁ Σαισπεῖρος ἐν τῷ «Βασιλεὶ Λήρ» καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγὼ ἐν τῷ Τριβουλέτῳ τοῦ δράματος «Ὁ βασιλεὺς διασκεδάζει»; Τὸ δεύτερον τοῦτο δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν, βλέποντες τὴν δρᾶσιν τοῦ Δενδέρεως καὶ τοῦ Γρύλου ἐν μέσῳ τῆς μεταρρυθμιστικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πάλης τῶν ἡμερῶν τοῦ Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ. Πιστοὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν καὶ προστάτας, ἀκολουθοῦντες τὰς ὑπερβασίας αὐτῶν καὶ μέχρι τινὸς αὐτὴν αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, εἶνε εὐθαρσεῖς ὀπαδοὶ τοῦ βασιλικοῦ προγράμματος, ὑπερμαχοῦντες αὐτοῦ διὰ θρασέων γελοιασμῶν καὶ προβαίνοντες μέχρι τῆς ἀυσστόλου ἐκείνης ἀναιδεΐας, ἣν παρέχει εἰς αὐτοὺς ὁ ἀπαυθαδισμὸς τῆς γελωτοποιίας.

Διὰ ταῦτα οἱ γελωτοποιοὶ τοῦ Βυζαντίου δὲν φαίνονται παντελῶς διάφοροι τῶν τῆς Δύσεως, ἥτις ἴσως παρέλαβε καὶ τοῦτον τὸν θεσμὸν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὁμοιάζουσιν ἄρα ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἰδίας τινὸς στολῆς; Οἱ Ἑσπέριοι γελωτοποιοὶ ἔχουσι συνήθως ταῦτα τὰ κυριώτατα χαρακτηριστικὰ, ὅτι κρατοῦσι σκῆπτρον ἀποληγὸν εἰς κυρβασίαν ἀλέκτορος, ὅτι φοροῦσιν ἐπίσχημον πῖλον καὶ μέγα περιλαίμιον, καὶ ὅτι ἡ στολή αὐτῶν ἔφερε κωδωνίσκους, ἦσαν δ' ἐξυρημένοι τὴν κεφαλὴν, καθ' ἃ ἄλλως καὶ

οὐκ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γελωτοποιῶν¹. Ἀλλὰ περὶ ἰδίας στολῆς τῶν Βυζαντινῶν γελωτοποιῶν οὐδὲν γινώσκωμεν, ὥστε καὶ ἀγνοοῦμεν τελείως ἂν ἔφερον καθ' ὅλου τοιαύτην καὶ ἂν κατ' ἀκολουθίαν τὰ ἐν τῇ Δύσει γνωρίσματα τῶν γελωτοποιῶν ἐκεῖνα ἀνεπτύχθησαν κατὰ μικρὸν ἐν αὐτῇ ἢ παρελήφθησαν τυχὸν πάντα ἢ τινὰ αὐτῶν ἐκ τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν τέλει δὲ τοῦ περὶ τῶν Βυζαντινῶν γελωτοποιῶν λόγου δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ ὑπομνήσω, ὅτι εἰς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων λογογράφων, ὁ κ. Πολύβιος Δημητρακόπουλος, ἔγραψε δράμα ἐπιγραφόμενον Ὁ γελωτοποιὸς τοῦ βασιλέως, ἔχον ὑπόθεσιν ἐπιτυχῶς εἰλημμένην ἐκ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Μειθυστοῦ, ὃν εἶδομεν ἰκνωτέρῳ ἰδιαζόντως ἀρεσκόμενον εἰς τὰς ἐρετχελίας τῶν γελωτοποιῶν. «Ὁ συνδυασμὸς οὗτος τοῦ τραγικοῦ καὶ τοῦ κωμικοῦ ἐν ταῖς τελευταίαις ἡμέραις τοῦ Μιχαὴλ, ἔγραφον πρὸς τὸν συγγραφεὰ τὴν προτεραίαν τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναβιδάσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ², ἔδωκεν εἰς ὑμᾶς ἀρετηρίαν νὰ πλάσῃτε τὸ πρόσωπον τοῦ Γελωτοποιοῦ τοῦ βασιλέως καὶ νὰ ἐπιχύσῃτε μὲν δι' αὐτοῦ πικρὸν γέλωτα εἰς τὴν σκηνὴν, προερχόμενον ἐκ καρδίας τετραμένης, διὰ τρόπου ὄχι ἀσυνήθους ἐν τοῖς λαβυρίνθοις τῆς περιπετειώδους βυζαντιακῆς αὐλῆς, νὰ μεταθέσῃτε δ' εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ξίφος, ὅπερ ἡ ἱστορικὴ παράδοσις ἔχει δώσει ἀορίστως εἰς ἓνα τῶν κοινωνιῶν τοῦ Μιχαὴλ τῶν μετὰ τοῦ Βασιλείου συνωμοσάντων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παλατίῳ τοῦ μεγαλομάρτυρος Μάμαντος πληξάντων τὸν οἰνοβαρῆ αὐτοκράτορα»

Καὶ καταλυθείσης δὲ τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας δὲν παύει ἡ Κωνσταντινούπολις οὕσα ἔδρα ἀυλικῶν γελωτοποιῶν. Οἱ σουλτᾶνοι, τοῦτο μὲν συνεχίζοντες ἀρχαίας παραδόσεις τῆς Ἀνατολῆς, τοῦτο δ' ἐπόμενοι τῷ ἔθει, τῶν Βυζαντινῶν αὐτο-

¹ Ebeling Die Kahlenberger. Zur Geschichte der Hofnarren. Ἐν Βερολίνῳ. 1890 σ. 51-74.

² Ἐστίας Ἑτ. Ε' (ΚΓ') ἀρ. 133 τῆς 12 Ἰουλίου 1898.

κρατόρων, ἐξακολουθοῦσι τερπόμενοι εἰς τὰς παιγνιώδεις ἐρ-
 σχελίας καὶ τὰς βωμολοχίας γελοιοποιῶν, μάλιστα νάνων
 (τζουτζέδων). Νάνους ἄλλως εἶχον καὶ τινες τῶν αὐτῶν τῆς
 Δύσεως, καθ' ἃ ἢ τῆς Μαντούης, ὅπου τὸ δουκικὸν μέγαρον
 εἶχε καὶ ἴδιον διαμέρισμα, καλούμενον Appartamento dei nani.
 Νάνον δὲ βλέπομεν εἰκονιζόμενον καὶ ἐν ζωγραφίᾳ τοῦ
 Mantegna, παριστανούση τὴν δέσποιναν τοῦ Βρανδεμβούργου
 Βαρβάραν καὶ τοὺς οἰκογενεὺς αὐτῆς¹. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ
 οἴκῳ τῶν Σφορτσα; τῶν δυναστῶν τοῦ Μεδιολάνου, δὲν ἔλει-
 πον νάνοι. Μνημονεύεται δὲ τῷ 1474 καὶ τις Ἑλλην ἐκ Χίου,
 καλούμενος Γιαννάκης, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυ-
 μον². Ποιοῦνται δὲ περὶ αὐτοῦ λόγον δύο ἔγγραφα τοῦ δημο-
 σίου ἀρχείου Μεδιολάνων (R. Archivio di Stato. Registro Mis-
 sive ἀρ. 118 ἐν σ. 356), ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι ἐπὶ τοῦ δου-
 κῆς Γαλεάτσου Μαρία Σφόρτσα τὸ δουκικὸν γραφεῖον ἀπηθύ-
 νετο τὸν Ἰούνιον 1474 εἰς τὸν δυνάστην Χίου Φραγκίσκον Ἰου-
 στινιάνην καὶ τὸν ὑποδιοικητὴν τῆς Γενούης μετὰ τῆς παρα-
 κλήσεως ὅπως ἀποσταλῆ διὰ Γενούης εἰς Μεδιόλανα ὁ παρὰ
 τῷ Ἰουστινιάνῃ τέως διατρίβων ἐν Χίῳ νάνος Γιαννάκης.

Ἔχουσι δὲ τὰ δύο ἐκεῖνα ἔγγραφα ὧδε·

A'

Vicegubernatori Janue.

Scripsemo l'anno passato ad Francesco Justiniano Recra-
 nello Maonese de Sio, che ne volesse mandare uno suo nano
 chiamato Janachi ch' el haveva in quella insula el quale ha-
 vendo noi voglia che sii mandato scrivemo per l'alligata ad
 esso Francesco ch' el ne debia mandare cum le prime nave

¹ E. Münts Renaissance σ. 222.

² Emilio Motta Musici alla corte degli Sforza ἐν τῷ Archivio Storico
 Lombardo Σειρᾶς Β' Τόμ. Δ'. Ἔτος 1Δ' (1887) σ. 280.

greche li manderete dicta lettera per salvo modo. Data ut supra [die ultimo iunii 1474]

per Antonium

Ciclus

B'

Francisco Iustiniano ex Comabonensibus insule Chii.— Ve scripsemo più mesi fa passati, quanto haveresemo caro che ne mandassi quello vostro nano chiamato Janachi et persistendo nuy in questo medesimo affecto ve confortamo et caricamo ad dovercelo mandare cum la prima nave che da quella insula venerà alla città nostra de Jenova che per una cosa non potresti pare più grata ne accepta de questa. Data Papie die ultimo iunii 1474.

per Laurentium

Ciclus.